

TASAPAINOISEN KEHITYKSEN SUOMI 2015

Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko eduskunnalle

SISÄLLYS

Alkusanat	3
1. Muuttuva toimintaympäristö	4
Kansainvälistyminen	5
Suomen kilpailukyky	5
Suomalainen tietoyhteiskunta	5
Euroopan unioni tiivistyy ja laajenee	6
Laajentumisen taloudelliset seuraukset	6
Väestönkasvu pysähtyy ja työvoima ikääntyy	7
Alueiden kehitys eriytyy	7
Ympäristö kilpailutekijänä	8
2. Alueelliset kehitysnäkymät	9
2.1. Alueellinen väestö- ja työvoimakehitys	9
Alueellinen keskittyminen pitkäaikainen kehityssuunta	9
Väestön ikääntyminen voimistuu	9
Työvoiman saatavuus heikkenee	10
Tuotannon kasvu parantaa työllisyyttä kaikilla alueilla	10
Maahanmuuttajien määrä kasvaa	11
2.2. Kasvukeskukset	11
Kasvukeskusten menestys tärkeää kaikille alueille	11
Hyvä elatusuhde ja vahva kunnallistalous	12
Työvoimaa myös muista maista	12
Asuminen kalleinta kasvukeskuksissa	12
2.3. Muut kaupunkiseutukunnat	13
Tuotantorakenteen monipuolistaminen tärkeää	13
Väestö vähenee ja ikääntyy	14
2.4. Maaseutu	15
Pienyrittäjävaltainen tuotanto	15
Väestön ehtyessä kunnat vaikeuksissa	16
2.5. Alue- ja yhdyskuntarakenne	16
Etätö ja liikenne	17
3. Linjauksia	18
Työvoiman tarjontaa lisätään kaikissa ikäryhmissä	18
Väestön ikääntymiseen varaudutaan ajoissa	19
Ulkomaisen väestön työllistymistä Suomeen edistetään	19
Koulutuksella työvoima laadukkaammaksi	19
Kulttuuri- ja liikuntapalvelut alueiden vetovoimatekijänä	19
Yrittäjyyttä kannustetaan	20
Tutkimus- ja kehittämistoimintaan jatkuvaa huomiota	20
Kuntien taloudellinen perusta turvataan	20
Alueelliset kehittämissuunnitelmat aluepolitiikan perustana	21
Alueidenkäytöllä eheytetään yhdyskuntarakennetta	21
Asuntotuotannossa otetaan huomioon alueelliset erityispiirteet	22
Liikenne- ja viestintäverkoston toimivuutta parannetaan	22
Hyvinvointipalvelujen saatavuus turvataan kaikilla alueilla	22
4. Hyvinvointi paremmaksi kaikilla alueilla	24
Keskeinen tausta-aineisto	25

Alkusanat

Valtioneuvoston pitkän aikavälin tulevaisuutta käsittelevä selonteko keskittyy maamme alueelliseen kehitykseen. Tarkasteltavana ovat eri tyyppisten alueiden väestö-, tuotanto- ja työllisyysnäkymät seuraavien 15 vuoden aikana. Rajaus pohjautuu eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan esittämiin toivomuksiin sekä eduskunnan ehdotukseen väestöpoliittisen selonteon sisällyttämisestä pitkän aikavälin tulevaisuusselontekoon (EK 10/2001 vp).

Selonteon ensimmäisessä luvussa kuvataan aluetalouden muuttuvaa toimintaympäristöä. Toisessa luvussa tarkastellaan alueellista väestö- ja työvoimakehitystä ja analysoidaan kehitystä kasvukeskuksissa, muissa keskusseudunkunnissa sekä maaseudulla. Kolmannessa luvussa ovat hallituksen linjaukset. Neljännessä luvussa esitetään selonteon sanoma tiivistetysti.

Selonteossa ei arvailla yksityiskohtia tulevien vuosien kehityksestä, vaan keskitytään suurten yleislinjojen tarkasteluun. Vuoteen 2015 ulottuvat arviot voivat parhaimmillaan olla vain suuntaa osoittavia. Tämä koskee erityisesti seutukunnittaisia pitkän aikavälin näkymiä, jotka voivat yksittäisten seutukuntien osalta tyystin muuttua muutamassa vuodessa.

Kansantaloudessa on oleellista käyttää voimavaroja kansakunnan kannalta tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti. Tässä tarkoituksessa hallitus pitää tärkeänä tukea tasapainoista alueellista kehitystä ja alueiden omaehtoista kehittämistyötä, vastata ikääntymisen haasteisiin ja ottaa huomioon muidenkin ikäryhmien erityistarpeet, parantaa tasa-arvoa, turvata kestäväen kehityksen edellytykset sekä tarjota hyvinvointipalvelut kaikilla alueilla.

Selonteko perustuu eri ministeriöiden tulevaisuus- ja strategiatyöhön. Se on valmisteltu valtioneuvoston kansliassa yhteistyössä ministeriöiden sekä Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen asiantuntijoiden kanssa. Selonteon aineistona on käytetty väestöennusteita sekä eri tahoilla laadittuja, selonteon aihepiiriin kuuluvia tuoreita selvityksiä, tutkimuksia ja muita asiakirjoja. Näistä keskeiset on lueteltu selonteon lopussa.

Selonteon taustaksi on laadittu selvitykset väestön, työllisyyden ja tuotannon kehityksestä sekä alueellisesta väestö- ja työvoimakehityksestä. Valtioneuvoston kanslia on julkaissut ne nimellä ”Väestön ja työllisyyden kehitysnäkymät”.

1. Muuttuva toimintaympäristö

Suomen kansantalous sekä sen alueet kehittyvät tulevan puolentoista vuosikymmenen aikana monella tapaa muuttuvassa ympäristössä. Maailmantalous muodostaa yhä kiinteämmän ja herkkäliikkeisemmän kokonaisuuden. Maailmantalouden vaikutukset välittyvät maamme entistä avoimempaan kansantalouteen aiempaa välittömämmin ja nopeammin.

Tällaisessa ympäristössä jatkuu Euroopan unionin asteittainen yhdentymisen. Suomen talouteen vaikuttavat valuuttakurssit ja yleiset rahoitustaloudelliset puitteet määräytyvät euroalueen taloudellisen kehityksen mukaisesti. Unionin laajeneminen tarjoaa uusia mahdollisuuksia taloudellisen vuorovaikutuksen lisäämiselle etenkin Suomen ja Baltian maiden välillä.

Maamme kansantalous on laman jälkeen kehittynyt myönteisesti. Pitkän aikavälin näkymät ovat valoisat muun muassa talouden perusvakauden ja yritystoiminnan hyvän kilpailukyvyn ansiosta. Muuttuva toimintaympäristö edellyttää kuitenkin kansantalouden rakenteiden jatkuvaa vahvistamista.

Pitkään jatkuneesta talouskasvusta huolimatta huolta aiheuttaa laman jäljiltä korkea työttömyys, jota voidaan alentaa parantamalla uusien työpaikkojen syntymisedellytyksiä sekä koulutuksen avulla. Mitä paremmin työmarkkinat toimivat ja mitä kannustavampia ovat vero- ja etuusjärjestelmät, sitä paremmat ovat edellytykset hyvälle työllisyydelle.

Väestön ikääntyminen, mikä on lähinnä seurausta sodan jälkeen Suomessa syntyneiden poikkeuksellisen suurten ikäluokkien vanhenemisesta, vaikuttaa lähivuosisikymmeninä merkittävästi yhteiskuntaamme. Työikäisten suomalaisten lukumäärä alkaa vähetä ja eläkeikäisten määrä lisääntyy nopeasti. Hoivaa tarvitsevien vanhusten määrä moninkertaistuu myöhemmin. Tällaisten väestönäkymien seurauksiin kannattaa varautua jo nyt. Samanaikaisesti on paneuduttava nuorten elinolojen parantamiseen, jotta pienenevät ikäluokat pystyisivät aikanaan ottamaan vastaan väestöltään vanhenevan yhteiskunnan haasteet.

Suomen alueellista kehitystä ovat viime vuosina leimanneet muuttovirrat. Ne ovat tuoneet joukoittain työikäisiä muutamaan kasvukeskuseutukuntaan, joissa tuotanto on kasvanut vieläkin nopeammin kuin koko maassa keskimäärin. Väestön ja tuotannon keskittyminen yhdessä väestön ikääntymisen kanssa ennakoi kärjistyviä ongelmia muuttotappioalueiden lisäksi myös muilla alueilla. Tällä tulevaisuusselonteolla hallitus kiinnittää huomiota erityisesti alueellisiin ongelmiin ja niiden lieventämismahdollisuuksiin.

Kansainvälistyminen

Suomen talous on kansainvälistynyt nopeasti. Viennin kansantuoteosuus on lama-vuosista melkein kaksinkertaistunut. Metsä- ja metalliteollisuuden sekä useiden muiden alojen yritykset ovat omistuksen, tuotannon ja markkinoinnin suhteen globalisoituneet. Lukuisat Suomessa perustetut yritykset ovat kasvaneet nopeammin ulkomailla kuin kotimaassa. Ulkomailla perustetut yritykset ovat samaan aikaan lisänneet tutkimustaan ja tuotantoaan maassamme. Yrityksillä ei välttämättä ole vahvoja erityisiteitä millekään suomalaiselle alueelle, vaan toimipaikkoja ja tuotantoa sijoitettaessa toimitaan maailmanlaajuisesti liiketaloudellisin perustein.

Useiden alojen palveluyritykset ovat kansainvälistymässä, kun tieto- ja viestintätekniikan kehitys on helpottanut ja nopeuttanut asiointia kaikkialla maailmassa. Erityisesti rahoituspalvelut ovat nopeasti globalisoitumassa. Paikalliset palvelut, kuten asumis-, hoiva- ja ravintolapalvelut, tuotetaan jatkossakin siellä, missä kuluttajat ovat. Monipuolisia paikallisia palveluja tarjotaan syrjäseutujenkin taajamissa, mikäli niissä on riittävä väestöpohja. Koska palvelujen tarjonta lisääntyy ja monipuolistuu väestön ja tuotannon mukana, palveluja tuotetaan asukasta kohti eniten suurimmissa seutukunnissa. Myös palvelut keskittyvät alueellisesti.

Suomen kilpailukyky

Yritysten kansainvälistyminen on johtanut siihen, että teollisuusmaiden tarve pitää huolta kansallisesta kilpailukyvyystään on viime vuosina entisestään korostunut ja monipuolistunut. Yritykset edellyttävät toimintaympäristöltä paitsi vakautta ja kasvuedellytyksiä, myös vahvaa osaamis pohjaa, toimivia työmarkkinoita, laadukasta infrastruktuuria ja kohtuullista verotusta.

Suomi on menestynyt viimeaikaisissa kansainvälisissä kilpailukykyvertailuissa hyvin. Maamme vahvuusiksi on luettu erityisesti korkea koulutustaso, laadukas teknologiympäristö sekä toimiva infrastruktuuri. Keskeisenä heikkoutena selvitykset ovat pitäneet korkeaa ansiotulojen verotusta, minkä lisäksi Suomen työmarkkinoiden toimivuuteen on katsottu liittyvän edelleen kehittämisen tarvetta. Hyvän kilpailukyvyn turvaaminen tulevina vuosina edellyttää jatkuvasti toimia puutteiden korjaamiseksi ja sopeutumiseksi muuttuviin olosuhteisiin.

Suomalainen tietoyhteiskunta

Maailmantaloutta on kiinteyttänyt tieto- ja viestintäteknologian nopea parantuminen. Myös Suomessa tietoyhteiskunnan kehittyminen on ollut voimakasta viimeisen kymmenen vuoden aikana. Julkinen ja yksityinen sektori ovat tehneet tuloksellista yhteistyötä tietoyhteiskunnan edistämiseksi. Keskeisiä toimenpiteitä ovat olleet tutkimus- ja kehitystoiminnan lisääminen, televiestinnän kilpailun avaaminen sekä koulutuksen kehittäminen.

Maamme elää silti vielä tietoyhteiskunnan murroskautta. Tietoyhteiskuntakehitys asettaa haasteita, mutta suo samalla runsaasti mahdollisuuksia yritystoiminnalle, organisaatioiden toimintatavoille, julkisille ja yksityisille palveluille, koulutus- ja innovaatiojärjestelmälle sekä työelämän instituutioille.

Kansainvälisesti vertaillen Suomessa on hedelmällinen tietoyhteiskunnan ja hyvinvointiyhteiskunnan yhdistelmä. Hyvinvointivaltio on myös tulevaisuudessa keskeinen tekijä tietoyhteiskunnan mahdollisuuksien täysimääräisessä hyödyntämisessä. Jotta Suomi pysyy jatkossakin tietoyhteiskuntakehityksen kärkimaana, tulee varmistaa, että tietoyhteiskunnan toimintoihin osallistuminen on kaikkien ulottuvilla.

Tietoyhteiskunta antaa alueelliselle kehitykselle kahdentyyppisiä sykäyksiä. Osana avautuvaa ja integroituvaa taloutta se pyrkii keskittymään suuriin keskuksiin. Verkostotalous mahdollistaa kuitenkin alueellisen erikoistumisen ja paikallisten vahvuuksien hyödyntämisen. Korkeatasoista osaamista on jo eri puolilla maatamme. Olennaista on, miten hyvin alueelliset taloudet pystyvät vastamaan uusiin haasteisiin sekä yhdistämään paikallisen luovuuden kansalliseen ja kansainväliseen tietoyhteiskuntakehitykseen.

Euroopan unioni tiivistyy ja laajenee

Euroopan unionin sisämarkkinoiden yhdyntyminen on pitkälinen ja yhä jatkuva prosessi. Euroalueella rahaliitto toteutuu täydellisesti vuonna 2002, kun siirrytään yhteisten seteleiden ja kolikoiden käyttöön sekä pelkästään euroilla hinnoitteluun. Talous- ja rahaliiton hyödyt toteutuvat asteittain, kun kansantaloudet ehtivät sopeutua syvällisiin muutoksiin.

Selonteon tarkasteluvälillä vuoteen 2015 mennessä Euroopan unionin väestö voi uusien jäsenvaltioiden ansiosta lisääntyä jopa neljänneksellä lähes puoleen miljardiin asukkaaseen. Unionin kokonaistuotanto ja reaalitytulot kohoaisivat silloin kuitenkin vain kymmenyksellä, sillä jäsenehdokasmaat ovat vielä köyhiä nykyisiin jäsenmaihin nähden.

Laajentumisen taloudelliset seuraukset

Suomen aluetalouden näkökulmasta unionin laajentuminen muuttaa lähinnä työmarkkinoita ja maatalouden kilpailuasemaa. Myös yhteisön aluetukijärjestelmää voidaan laajentumisen vuoksi joutua uudistamaan.

Suomalaisten tutkimusten mukaan laajentumisen jälkeen tänne muuttaisi töihin vuosittain muutama tuhat ulkomaalaista, pääosin Virossa. Erinomaisten liikenneyhteyksien ansiosta Tallinnan alueelta on helppo käydä töissä Helsingin seudulla, jossa tulevaisuudessa riittää kysyntää suomea osaavalle ulkomaalaiselle työvoimalle.

Kun Euroopan unioni joskus laajenee lähes puolen miljardin asukkaan yhteiseksi, sen maatalousväestö ja viljelyala kaksinkertaistuvat. Uusien maatalousvaltaisten jäsenmaiden vuoksi Suomen maatalouden kilpailuasema muuttuu. Yhdessä maailmanlaajuisten

markkinamuutosten kanssa tämä ylläpitää painetta maatalouden kilpailuaseman jatkuvaan vahvistamiseen, johon voidaan vastata ainakin yhteistyötä ja monitoimisuutta lisäämällä sekä tilakokoa suurentamalla.

Unionin laajeneminen synnyttää runsaasti yhteistyömahdollisuuksia ja uusia työpaikkoja. Suomalaista osaamista voidaan tarjota erityisesti elinkeinotoiminnan kehittämiseen ja ympäristöongelmien ratkaisemiseen sekä uuden teknologian hyväksikäytön edistämiseen.

Nykyinen EU:n rakennetukijärjestelmä on voimassa vuoteen 2006. Suomen unionilta saama rakennetuki riippuu tämän jälkeen siitä, mitä tukijärjestelmästä päätetään, miten tuki sovitaan jaettavaksi nykyisten ja uusien jäsenvaltioiden kesken sekä millä tavoin rajoitetaan yksittäiselle jäsenvaltiolle maksettavaa tukea.

Väestönkasvu pysähtyy ja työvoima ikääntyy

Väestöennusteen mukaan väestönkasvu pysähtyy Suomessa vähitellen ja kääntyy laskuun 2020-luvun alussa. Tämä johtuu ikärakenteen vanhenemisesta ja kuolleiden määrän voimakkaasta kasvusta. Yli 65-vuotiaiden osuus väestöstä nousee koko ajan suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle.

Työikäinen väestö on jo nyt ikärakenteeltaan vanhaa ja työvoimasta poistuvien määrä ylittää lähivuosina ensimmäisen kerran työvoimaan tulevien määrän. Työvoiman lukumäärä alkaa vähentyä nopeasti, elleivät ikäryhmittäiset työllisyysasteet kohoa. Työvoiman saatavuusongelmat ovat jo nyt useilla alueilla todellisuutta. Samanaikaisesti Suomessa on paljon käyttämätöntä työvoimareserviä, sillä kolmannes työikäisistä ei ole tällä hetkellä työelämässä. Erityisesti nuorten aktivointi ja hyvinvointi ovat tärkeitä tekijöitä uuden ja osaavan työvoiman saamiseksi.

Työvoimaa tarvitaan tulevaisuudessa lisää erityisesti kuntien terveydenhuolto- ja sosiaalipalveluihin, kun vanhusten lukumäärä moninkertaistuu muutamassa vuosikymmenessä. Samaan aikaan huomattava osa hoivasektorin työllisistä siirtyy eläkkeelle. Hoivapalveluissa työn tuottavuus kasvaa suhteellisen hitaasti, joten uuden työvoiman tarve on suuri. Uuden teknologian avulla palvelujen saatavuutta voidaan tehostaa myös alueellisesti.

Alueiden kehitys eriytyy

Viime vuosina voimistunut tuotannon, työvoiman ja väestön alueellinen keskittyminen johtuu osaltaan nopeasti kansainvälistyvän ja uudistuvan talouden muutoksista. Yritykset menestyvät parhaiten kilpailukykyisillä alueilla, joilta löytyy osaavaa työvoimaa, innovatiivisuutta ja keskittymisen tuomia etuja, ja joilla on edullinen sijainti.

Keskittymisen myötä alueellinen eriytyminen voimistuu. Suomeen on muodostunut pääkaupunkiseudun lisäksi alueellisia kasvukeskuksia, joissa on monipuolinen elinkeinorakenne ja erityisesti informaatioteknologiaan perustuvaa tuotantoa, koulutusta ja

tutkimustoimintaa. Näiden lisäksi Suomessa on noin kolmekymmentä toimivaa, mutta hyvin eri tasoista kaupunkiseutua. Erikoistumisen ja erityisosaamisen myötä näillä seutukunnilla on mahdollisuudet kehittyä vahvemiksi keskuksiksi, jotka tulevaisuudessa menestyvät hyödyntämällä ominaispiirteitään.

Maatalousvaltaisten alueiden ja yksipuolisten teollisuuspaikkakuntien väestö- ja osaamispotentiaali on heikentynyt nuoren ja koulutetun väestön muuttaessa muualle. Vähenevän ja vanhenevan väestön ongelma on edessä, mutta elinkeinotoiminnan kehittämiseksi löytyy myös maaseutualueilla vahvuuksia ja osaamista, joka antaa mahdollisuuksia menestyä yhteistyössä muiden alueiden kanssa.

Monet keskittymiseen vaikuttavat tekijät pyrkivät vahvistamaan itseään, mikä vaikuttaa voimakkaasti myös alueiden tulevaan kehitykseen. Samanaikainen väestön ja työvoiman vanheneminen saattaa edelleen kiihdyttää keskittymiskehitystä, kun nuoren ja osaavan työvoiman saatavuus heikkenee kaikilla alueilla.

Ympäristö kilpailutekijänä

Ympäristö muodostaa keskeisen edellytyksen väestön, työn ja alueellisen kehityksen tulevaisuudelle. Hyvä elinympäristö on yhteiskunnan toimivuuden ja kansalaisten hyvinvoinnin perusedellytys. Elinympäristön rakenteissa on huomattava osa kansallisuudelta.

Globalisaation vauhdittaman tuotannon, erityisesti liikenteen kasvu on sinänsä lisännyt ympäristöongelmien määrää ja laajuutta. Toisaalta teknologian kehitys ja kansainvälistyminen tarjoavat uusia mahdollisuuksia ympäristönsuojelun edistämiseen ja kansainvälisen ympäristöyhteistyön vahvistamiseen.

Tulevaisuudessa elinympäristö on entistäkin tärkeämpi kilpailutekijä. Sijaintipäätöksiä tehdessään yritykset ottavat huomioon myös henkilökunnan kannalta tärkeät ympäristölliset näkökulmat. Elintarvikkeiden ja muidenkin tuotteiden tuotannossa korostuu ekologinen näkökulma: vähemmästä pitää saada enemmän irti. Tuotantoa kannattaa tehostaa myös ympäristösyistä, joista lähivuosina korostuvat ilmastotekijät. Uusiutuvat luonnonvarat ja näiden kestävä käyttö ovat vastaisuudessa entistä tärkeämpiä.

2. Alueelliset kehitysnäkymät

Väestön ja työvoiman ikääntyminen sekä alueellinen keskittyminen ovat kehityskuvia, joiden arvioidaan viimeaikaisten selvitysten ja ennusteiden mukaan voimistuvan. Esitetyt kehitysarviot perustuvat viime vuosien mukaiseen trendiin, joten niihin sisältyy nopeasti muuttuvassa maailmassa paljon epävarmuuksia. Kuitenkin väestön ja työvoiman nopea ikääntyminen on väistämätöntä, ja sillä on paljon vaikutuksia alueiden tulevaan kehitykseen.

Tässä luvussa tarkastellaan väestön ja työvoiman alueellista kehitystä lähinnä Tilastokeskuksen väestöennusteen sekä Työvoima 2017-projektin alueellisten laskelmien pohjalta. Lisäksi arvioidaan eri tyyppisten alueiden tulevaisuutta kasvukeskusten, muiden kaupunkialueiden ja maaseudun näkökulmasta. Tyypittelyn avulla pyritään kuvaamaan erilaisten alueiden mahdollisuuksia ja uhkia, tarkkaa aluejakoa ei ole sovellettu.

2.1. Alueellinen väestö- ja työvoimakehitys

Alueellinen keskittyminen pitkäaikainen kehityssuunta

Väestön, työvoiman ja tuotannon alueellinen keskittyminen on pitkäaikainen kehityssuunta, joka ennusteiden mukaan jatkuu myös tulevaisuudessa. Maaseudun väestön väheneminen on seurausta alkutuotannossa työskentelevien määrän laskusta. Useilla perinteisen teollisuuden aloilla työntekijämäärä kääntyi laskuun 1970- ja 1980-luvulla, mikä sai aikaan poismuuttoa teollisuuspaikkakunnilta. 1990-luvulla väestönkehitys on muuttunut tappiollisiksi monilla niistä alueista, joiden työllisyys riippuu julkisen sektorin työpaikkakehityksestä. Kasvavia alueita ovat viime vuosina olleet pääkaupunkiseutu ja suurimmat maakuntakeskukset, joissa on monipuolinen elinkeinorakenne.

Nopeinta väestön väheneminen on ollut maaseutualueilla ja taantuvilla teollisuusalueilla. Itä-Suomessa väestön vähenemiseen vaikuttavat tällä hetkellä samanaikaisesti sekä muuttoliike että negatiivinen luonnollinen väestönkasvu. Lapissa väestö vähenee pääasiassa voimakkaan poismuuton takia. Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan väestö kasvaa vuosina 2000–2015 kuudessa maakunnassa, lähinnä niiden kasvukeskuksissa. Nopeinta kasvun arvioidaan olevan pääkaupunkiseudulla. Väestö alkaa vähentyä koko maassa 2020-luvun alussa ja useissa maaseutukunnissa väestö supistuu jopa viidenneksellä vuoteen 2020 mennessä.

Luonnollisen väestönkasvun hidastuessa ja kääntyessä laskuun muuttoliikkeen merkitys alueiden väestönkehitykselle on entistä suurempi. Ennusteen mukaan muuttovoitot ja muuttotappiot alkavat supistua kaikilla alueilla ikärakenteen vanhentuessa, vaikka muuttoaktiivisuus pysyisi nykyisellä tasollaan. Helsingin seutukunnan muuttovoiton arvioidaan puolittuvan vuoteen 2015 mennessä, vastaavasti Kainuun muuttotappio pienenee kolmasosaan.

Väestön ikääntyminen voimistuu

Väestön nopea ikääntyminen on yleiseurooppalainen ilmiö, joka johtuu sodan jälkeen syntyneistä suurista ikäluokista. Suomessa eläkeikäisten (yli 65-vuotiaat) osuus väestöstä oli vielä vuonna 2000 alle EU:n keskiarvon, mutta se kohoaa vuoteen 2020 mennessä selvästi korkeammaksi ja on Italian jälkeen toiseksi korkein. Yli 65-vuotiaiden määrä on vuonna 2015 yli kolmesataatuhatta henkeä suurempi kuin nyt, ja kasvu voimistuu 2020-luvulla. Alueittain tarkasteltuna väestö on vanhinta Itä-Suomen maaseutualueilla, jossa yli 65-vuotiaiden osuus väestöstä ylittää 40 %:n rajan vuosina 2020–2030.

Työvoiman saatavuus heikkenee

Suurten ikäluokkien vanheneminen vaikuttaa jo nyt työikäisen väestön (15–64-vuotiaat) ikärakenteeseen. Muutos on nopea, ja lähivuosina työikäisestä väestöstä poistuvien määrä ylittää maassamme ensi kerran työikäisen tulevien määrän. Työvoiman saatavuus heikkenee nopeasti kaikkialla Suomessa, mutta ongelmallisin tilanne on Itä-Suomen maakunnissa.

Ennusteiden mukaan työvoimasta poistuu vuosina 2000–2015 lähes miljoona henkeä, mikä on liki puolet vuoden 2000 työvoimasta. Poistumaa tapahtuu kaikilla alueilla, mutta sen korvaaminen uudella työvoimalla on vaikeinta siellä, missä työikäinen väestö on vanhinta ja nuorten työikäisten määrä vähenee muuttoliikkeen myötä. Toisaalta ikäryhmittäiset työvoimaosuudet ovat Suomessa varsin alhaisella tasolla, mikä kertoo käyttämättömistä työvoimareserveistä. Työvoiman kasvun arvioidaan lähivuosina pysähtyvän työvoiman vanhenemisen ja kasvavan poistuman myötä ja kääntyvän laskuun vuoden 2010 jälkeen.

Tuotannon kasvu parantaa työllisyyttä kaikilla alueilla

Voimistuva alueellinen keskittyminen on viime vuosina lisännyt alueiden välisiä eroja tuotannon, väestön ja työpaikkojen kasvussa. Nopea tuotannon kasvu vuosina 1995–2000 on kuitenkin taannut myönteisen työllisyyskehityksen myös alueellisesti, ja työpaikkojen määrä on laman jälkeen noussut kaikissa seutukunnissa. Työpaikkojen määrän arvioidaan vielä tällä vuosikymmenellä lisääntyvän kaikissa maakunnissa, mutta kasvu hidastuu ja pysähtyy vähitellen 2010-luvulla. Tähän vaikuttaa pääasiassa työvoiman tarjonnan väheneminen ja tuottavuuden kasvu.

Ennustettu tuotannon ja työpaikkojen kasvu vähentää työttömyyttä kaikissa maakunnissa. Kehityssuuntaan vaikuttaa useilla alueilla samanaikainen työvoiman väheneminen, mikä johtuu muuttoliikkeestä ja eläkkeelle siirtymisestä. Työikäisen väestön työllisyysaste on tällä hetkellä 68 %. Hallitusohjelmassa esitetty 70 %:n tavoitetaso on jo ylitetty Uudenmaan, Itä-Uudenmaan, Varsinais-Suomen sekä Pohjanmaan maakunnissa. Työllisyysasteen arvioidaan ylittävän koko maassa 70 %:n tason vuosina 2005–2010.

Kaikkiin maakuntiin ennakoitu työllisyyden kasvu ja sen myötä laskeva työttömyys on myönteinen kehityssuunta. Useiden alueiden osalta arvion toteutuminen on kuitenkin seurausta lähinnä väestön ja työvoiman vähenemisestä eikä niinkään tuotannon ja työpaikkojen määrän kasvusta. Riittävä työvoima ja osaaminen ovat alueiden

kilpailukykyyn ja tuotantoon merkittävästi vaikuttavia tekijöitä. Tulevaisuudessa useimmilla alueilla ollaan tilanteessa, jossa nuoren työvoiman määrä ei riitä korvaamaan kasvavaa poistumaa. Tämä heikentää tuotannon uudistumisen ja kehittymisen edellytyksiä. Muuttotappioalueilla väestön ja kotitalouksien määrän väheneminen heikentää jo nyt palvelujen kysyntää ja sen myötä paikallisen yritystoiminnan toimintamahdollisuuksia.

Voimakkaasta keskittymiskehityksestä huolimatta alueiden väliset erot asukkaiden käytettävissä olevien tulojen suhteen ovat varsin pieniä. Tämä johtuu paljolti siitä, että julkinen sektori turvaa peruspalvelujen saatavuuden koko maassa ja tasaa tuloeroja tulonsiirtojen ja verotuksen avulla.

Maahanmuuttajien määrä kasvaa

Työmarkkinoilta poistuvia suuria ikäluokkia ei tulevaisuudessa voida riittävästi korvata uusilla nuorilla ikäluokilla tai muulla työvoimareservillä. EU:n laajenemiskeskustelun yhteydessä on otettu esiin mahdollisuus rekrytoida työvoimaa uusilta EU-alueilta, lähinnä Baltian maista. Siirtolaisuuden tasoa vuosikymmenen lopulla on vaikea arvioida. Eräissä selvityksissä päädytään maltilliseen noin 5000 siirtolaisen vuosittaiseen nettovoittoon, kun taso on viime vuosina ollut 2000–3000. On myös esitetty paljon suurempia lukuja maahanmuuttajien määrästä, mitä on perusteltu Baltian maissa tehdyillä kyselyillä. Siirtolaisuus epäilemättä kasvaa, mutta sen tarve korvautunee osittain tilapäisellä työskentelyllä lähinnä Virosta käsin sekä suomalaisen tuotannon sijoittumisella uusiin EU-maihin. Kasvavan maahanmuuton vaikutukset väestönkehitykseen näkyvät pääasiassa pääkaupunkiseudulla ja muissa Etelä-Suomen aluekeskuksissa.

2.2. Kasvukeskukset

Kasvukeskusten menestys tärkeää kaikille alueille

Kaikkialla maailmassa tuotanto ja väestö kasautuvat suurten keskusten työssäkäyntialueille. Helsingin 1,2 miljoonan asukkaan seutukunta alkaa väestöltään ja tuotannoltaan olla kansainvälisen luokan kasvukeskus, mutta myös Turun, Tampereen ja Oulun kaltaiset seutukunnat ovat viime vuosina vahvistaneet asemiaan. Helsingin seudun kehitysnäkymät ovat suotuisat koko maan suurimpana ja monipuolisimpana alueena ja keskushallinnon sijaintipaikkakuntana.

Alueellinen keskittyminen edistää monin tavoin kasvukeskuksissa sijaitsevien yritysten toimintaedellytyksiä ja kilpailukykyä, koska tarjolla on runsaasti osaavaa ammatti-työvoimaa, toimivat välituotemarkkinat ja hyvät yrityspalvelut. Monipuolisilta työmarkkinoilta löytyy helposti töitä molemmille puolisoille. Myös koulutusmahdollisuuksien kirjo on laaja.

Väestön ja tulojen kasvaessa alueen palvelutarjonta paranee, mikä vetää väkeä alueelle. Hyvät palvelut ja eri alojen osaajat lisäävät edelleen tuotantomahdollisuuksia. Kasvukeskukset ovat viime vuosina nauttineet positiivisesta kasvunkierteestä.

Kansantalouden kannalta on järkevää edistää kasvukeskusten kilpailukykyä ja tasapainoisesta kehitystä, sillä menestys lisää tuotantoa ja hyvinvointia muillakin alueilla.

Työvoimapula, riittämätön asuntotarjonta, puutteelliset julkiset palvelut, huono-osaisten syrjäytyminen ja liikenteen ongelmat voivat kuitenkin heikentää kasvukeskusten kilpailukykyä ja vetovoimaa. Kotimaisten kasvukeskusten taantuessa yritykset saattavat siirtää tuotantoa ja osaamistaan muiden maiden kasvukeskuksiin.

Hyvä elatusuhde ja vahva kunnallistalous

Koska muuttajista valtaosa on mوريا, keskusalueilla on suhteellisen runsaasti työikäisiä ja lapsia. Kasvukeskukset ovat muihin alueisiin nähden hyvän elatussuhteen seutukuntia, sillä niissä asuu runsaasti työikäisiä muuhun väestöön nähden. Kasvukeskuksissa syntyy paljon tuotantoa ja tuloja, joten verotulot ovat henkeä kohti runsaat. Vaikka päivähoito- ja koulutusmenot ovat suhteellisen suuret, ovat eläkeikäisiin kohdistuvat palvelumenot vastaavasti suhteellisen pienet. Keskusalueilla kuntien talous on yleensä vahvempi kuin valtakunnan muilla alueilla.

Työvoimaa myös muista maista

Jos maamme talouskasvu jatkuu pitkällä aikavälillä työllistävänä, syntyy myös kasvukeskuksissa työvoiman saatavuusongelmia. Vaikka ne saavat muilta kotimaisilta alueilta jatkuvasti muuttovoittoa, ne joutuvat varautumaan myös lisääntyvään ulkomaisen työvoiman maahantuloon. Useimpien EU-maiden kasvukeskukset ovat jo kansainvälistyneet myös väestöltään. Esimerkiksi Ruotsin väestöstä on ulkomailla syntyneitä kymmenesosa, josta suuri osa asuu kasvukeskuksissa. Suomen väestöstä vain kaksi ja puoli prosenttia on muissa maissa syntyneitä.

Useimmat vauraat maat kilpailevat liikkuvasta ammattityövoimasta, sillä työikäinen väestö alkaa vähentyä melkein kaikissa teollisuusmaissa. Myös Suomessa on tärkeää parantaa ulkomaalaisten työllistymisen edellytyksiä ja tarjota vieraskieliselle väestölle laadukkaat palvelut. Lisäksi tulee varmistaa, ettei maahanmuuttajiin kohdistu syrjintää eikä rasismia. Etenkin Itä- ja Kaakkois-Suomessa koulutetun venäläisen työvoiman saatavuus on mahdollisuus kotimaisten työvoimavarojen niukentuessa. Toisaalta Pietarin alue on Suomelle tärkeä markkina-alue ja vaikuttaa suomalaisen työpanoksen kysyntään.

Asuminen kalleinta kasvukeskuksissa

Ripeän väestönkasvun vuoksi asuntojen kysyntä on maamme keskusalueilla ajoittain ylittänyt asuntojen tarjonnan. Asuntojen hinnat ja vuokrat ovat siten nousseet näillä alueilla huomattavasti enemmän kuin muualla Suomessa. Yhteiskunnan tukemien asuntojen tarve ylittää jatkuvasti niiden tarjonnan.

Asumisen kallistuminen hillitsee erityisesti pienituloisten siirtymistä keskusalueille. Eräät kunnat pyrkivät tarkoituksellakin hidastamaan väestönkasvua, jolloin kunnilla on paremmat mahdollisuudet kehittää palveluja kantaväestölle. Asumisen kallistuminen heijastuu aikaa myöten palkkoihin ja muiden tuotteiden hintoihin sekä ehkäisee uusien työpaikkojen syntyä. Tämä voi olla kansantalouden kannalta haitallista, sillä kasvukeskuksissa syntymättä jääneet työpaikat eivät välttämättä synny muualle Suomeen, vaan ulkomaisiin keskuksiin.

Asuntoalueiden jakautuminen hyvin ja huonosti toimeentulevien alueisiin ei vielä ole Helsingin seudulla yhtä paha pulma kuin monissa maailman metropoleissa. Jos varallisuuserot edelleen lisääntyvät, kallistuvat arvostettujen alueiden laadukkaat asunnot eniten, mikä aikaa myöten näkyy asuntoalueiden eriytymisenä tulotason mukaan. Lähiöiden rakennuskannan ikääntyminen ja palvelujen vähentyminen sekä korkea työttömyys ovat nostaneet segregaaation ehkäisemisen merkittäväksi osaksi kaupunki- ja asuntopolitiikkaa.

2.3. Muut kaupunkiseutukunnat

Tuotantorakenteen monipuolistaminen tärkeää

Varsinaisten kasvukeskusten lisäksi Suomessa on kymmeniä alueellisia keskusseutukuntia, jotka ovat monessa suhteessa erilaisia. Ne ovat tavallisesti muodostuneet keskisuurten kaupunkien ympärille ja ovat usein erikoistuneet muutaman avainalan erityisosaamiseen. Paperitehtaan tai muun suurteollisuuden tuotantolaitoksen sijaintikunnat olivat aikaisemmin tyypiesimerkkejä erikoistuneista alueista. Elektroniikkateollisuuden kasvun ansiosta Salon seutukunta on uudenaikainen erikoistuva alue, joka on menestynyt korkean teknologian osaamisen ja tuotannon myötä.

Vahva erikoistuminen luo alueelle kyseisen toimialan työ- ja välituotemarkkinat ja edistää siten paikallista osaamista. Yhteistyö yritysten ja oppilaitosten kesken lisää yritysten ja koko alueen kehittymismahdollisuuksia. Uuden yritystoiminnan kehittymistä tukee tieto- ja viestintäteknologian hyväksikäyttö, liikenneyhteyksien parantuminen sekä yritysten toimintojen ulkoistaminen.

Niin kauan kun seutukunnan keskeiset tuotantosektorit menestyvät, alueen talous voi hyvin. Tuottavuuden nopean parantumisen takia tuotannon kasvu ei kuitenkaan aina lisää samalla alueella työllisyyttä. Tuotantorakenteen yksipuolisuus kasvattaa kriisiherkkyyttä ja aiheuttaa usein ongelmia työmarkkinoilla. Molempien puolisojen työllistyminen saattaa olla vaikeaa eikä lapsille ole aina tarjolla sopivaa koulutusta tai harrastusmahdollisuuksia.

Monet maakuntien keskusalueet ovat rakentuneet liiaksi julkisten työpaikkojen varaan. Viime vuosina niiden on ollut pakko monipuolistaa tuotantopohjaansa, kun julkinen sektori joutui laman takia vähentämään henkilökuntaansa.

Erikoistuneilla alueilla tuotannon monipuolistaminen vaatii työvoiman koulutuksen ja yritystoiminnan edellytysten jatkuvaa vahvistamista. Näihin toimenpiteisiin on useilla alueilla ryhdytty erilaisten kehittämissuunnitelmien myötä. Osaamiskeskusten perustaminen eri alueille ja erikoistuminen hyvinkin erilaisille toimialoille on tästä hyvä esimerkki. Erityisesti

yliopistot ja ammattikorkeakoulut ovat nousseet tärkeiksi toimijoiksi, ja yhteistyössä yritysten kanssa ne ovat merkittävä osaamisresurssi monilla alueilla.

Pääosin kasvukeskuksiin sijoittunut tietotekninen tuotanto on alihankinnoillaan lisännyt tuotantoa myös muilla alueilla. Sen avulla on vahvistettu useiden alueiden tuotantorakennetta. Vahva verkottuminen tukee erikoistuneiden yritysten kasvumahdollisuuksia niillä alueilla, joissa on saatavissa riittävästi osaavaa työvoimaa.

Väestö vähenee ja ikääntyy

Kasvukeskuksiin verrattuna muiden kaupunkiseutujen työmarkkinat ovat yksipuolisemmat ja työvoima on ikääntyneempää. Tulevaisuudessa näiden alueiden on entistä vaikeampaa turvata riittävä työvoiman saatavuus, kun väestönkasvu vähitellen ehtyy koko Suomessa. Työvoiman ulkopuolella olevien henkilöiden työllistäminen on hankalaa, sillä heidän pohjakoulutuksensa on usein riittämätön.

Erityisesti perinteiseen suurteollisuuteen erikoistuneilla alueilla työpaikkojen määrä on jo kauan vähentynyt, mikä on näkynyt pahana työttömyytenä ja syrjäytymisenä. Väestön vähetessä asuntoja ja muuta perusrakennetta jää vajaakäyttöiseksi. Nuorten poismuuton takia vanhusten väestöosuus nousee, mikä lisää hoivapalveluihin tarvittavaa rahoitusta. Kun verotulot eivät kasva, ajautuvat kunnat helposti rahoitusvaikeuksiin.

Väestö- ja työvoimakehityksen ongelmat heikentävät pienten ja keskisuurten kaupunkiseutujen kehittymisedellytyksiä. Useimmat näistä ovat ymmärtäneet yhteistyön merkityksen ja ovat jo nyt tärkeä osa alueiden välisiä yhteistyöverkostoja, kuten osaamiskeskukset ja aluekeskukset. Verkostoituminen ja yhteistyö luovat uusia mahdollisuuksia vahvistaa erikoisosaamista ja monipuolistaa elinkeinotoimintaa.

2.4. Maaseutu

Pienyrittäjävaltainen tuotanto

Suomalainen maaseutu on monimuotoista. Kasvukeskusten läheinen maaseutu on voinut suhteellisen hyvin lähellä vetovoimaisia työssäkäyntialueita. Tällaisella maaseudulla asuminen on halvempaa kuin kaupungeissa. Ydinmaaseutu muodostuu pienistä paikallisista keskuksista ja niiden ympäristökunnista. Sieltä työssäkäynti keskuksissa on vähäistä, mutta on lisääntynyt viime vuosina. Harvaanasuttu maaseutu kattaa pinta-alaltaan puolet maasta, mutta siellä asuu vain kymmenesosa väestöstä.

Maaseudun vahvuutena on puhdas luonto ja siihen tukeutuva tuotanto ja hyvinvointi. Pienyrittäjien varaan rakentuva matkailu ja puhtaassa ympäristössä tuotetut elintarvikkeet sekä monitoimiset ja -taitoiset ihmiset ovat tulevaisuudessa maaseutualueiden vahvuuksia. Paikalliset työmarkkinat ovat pieniä mutta toimivia, ja yrittäjät usein tuntevat potentiaaliset työntekijänsä. Pahimpia ongelmia on työpaikkojen riittämättömyys. Nuorten työllistyminen on pulmallista ja työssä olevien mahdollisuudet vaihtaa työpaikkaa ovat vähäiset. Tuotanto tukeutuu vahvasti alkutuotantoon, julkisiin palveluihin sekä harvoihin yksityisiin palveluihin. Perheiden ongelmana on löytää ansiotyötä molemmille puolisoille ja lapsille perusasteen jälkeinen koulutuspaikka.

Maaseudun syrjäisetkin alueet voivat menestyä matkailun ja muun paikallisen tuotannon turvin. Tällaista tuotantoa on esimerkiksi maataloudessa, elintarviketeollisuudessa, puunjalostuksessa ja kaivannaistoiminnassa. Suomen maataloista kolmanneksella on maatalouden ohella muuta yritystoimintaa, huomenna vielä useammalla. Teknologinen kehitys on tuonut perinteisten maaseutuelinkeinojen rinnalle uusia mahdollisuuksia. Kulttuuriteollisuus on esimerkki kasvavasta alasta, joka tietoverkkojen tehokkaan käytön poistaessa välimatkat ei kaadu pitkiin maantieteellisiin etäisyyksiin.

Elintärkeää pienillä työmarkkinoilla ovat menestyvät yrittäjät. Sievin ja Tuurin esimerkit osoittavat, kuinka muutaman avainyrittäjän toiminta voi luoda runsaasti uusia työpaikkoja ja saada koko alueen kukoistamaan. Maaseudun kasvaviin yrityksiin saattaa olla vaikeaa löytää riittävästi osaavaa työvoimaa. Yhteistyö ja verkottuminen muiden alueiden yritysten ja oppilaitosten kanssa parantaa myös maaseutuyritysten menestysmahdollisuuksia.

Maataloudessa toimivien tilojen määrän on arvioitu tuottavuuden parantuessa puolittuvan seuraavan kymmenen vuoden aikana, eikä maaseudulla riitä työpaikkoja kaikille halukkaille. Tietoyhteiskuntakehitys ja uuden teknologian tuotanto ja soveltaminen antaa kuitenkin myös pienille alueille mahdollisuuden erikoistua ja uudistaa elinkeinotoimintaansa. Monet yritykset ovat jo toteuttaneet tietotekniikkaan perustuvaa työn hajauttamista keskusten ulkopuolelle sijoittamalla erilaisia palvelutoimintojaan pieniin kuntiin. Toimivien tietoliikenneyhteyksien ansiosta etätöiden ja yritysten etätoimipisteiden edellytykset paranevat tulevaisuudessa.

Monilla maaseutualueilla niin yksityisten kuin julkistenkin palvelujen kysyntä lisääntyy huomattavasti loma-aikoina, mikä edistää erityisesti kausiluonteisten työpaikkojen

syntymistä. Mökkiläisiä on arvioitu olevan haja-asutusalueilla jo enemmän kuin vakinaisia asukkaita. Loma-asuntojen hyvä kunto, hyvät liikenneyhteydet ja paikalliset palvelut luovat edellytyksiä käytön tehostumiselle ja sitä kautta kysyntää paikalliselle elinkeinotoiminnalle. Tulevaisuudessa loma-asuntoja käytetään yhä enemmän kakkosasuntoina, joissa asutaan myös loma-ajan ulkopuolella. Tietoverkkoja ja niihin liittyviä palveluja kehittämällä luodaan edellytyksiä tehdä etätöitä loma-asunnoilta.

Väestön ehtyessä kunnat vaikeuksissa

Maaseudulla väestö on vähentynyt vuosikymmeniä, ja useilla maaseutualueilla kuolee jo nyt enemmän väkeä kuin syntyy. Väestön vähentyessä kuntien tulot ja palvelut vähenevät, mikä edelleen lisää lähtömuuttoa. Pahimmillaan maaseutualueet ovat joutuneet noidankehään, jota on vaikea katkaista. Heikoimpien seutukuntien talous tukeutuu valtionapuihin ja asukkaiden eläketuloihin. Tulevaisuudessa väestötappiokuntien menot kasvavat keskimääräistä enemmän, kun ikääntynyt väestö tarvitsee runsaasti sosiaali- ja terveystyöpalveluja.

Maaseutualueille saattaa olla vaikeaa saada riittävästi ammattitaitoista hoivahenkilökuntaa, koska tällaisesta työvoimasta on pulaa myös vahvemmissa alueilla. Monet yksityiset palvelualat kuten kauppa ja liikenne joutuvat riittämättömän kysynnän takia supistamaan kannattavuussyistä toimintaansa, mikä vaikeuttaa asukkaiden elämää ja heikentää alueiden taloutta. Muuttotappioalueilla on jo nyt vaikeuksia löytää asukkaita alueen asuntoihin. Asuntokannan ja muun perusrakenteen vajaakäyttö aiheuttaa merkittäviä kustannuksia kunnille ja yrittäjille.

Väestö vähenee ja vanhenee väistämättä, ja kehityssuunta on erityisen voimakas maaseudulla. Nopeasta muutoksesta ja ongelmista huolimatta maaseutualueilta löytyy vahvuuksia ja osaamista, mikä antaa mahdollisuuksia menestyä yhteistyössä muiden alueiden kanssa. Elinkeinotoimintaa voidaan kehittää voimavaroja kokoamalla ja maaseutuyhteisöjä vahvistamalla.

2.5. Alue- ja yhdyskuntarakenne

Suomalaisten arvot ovat erilaisia kotiseudunkin suhteen. Osa haluaa elää suurissa keskuksissa, osa pienissä taajamissa ja osa haja-asutusalueilla. Kansakunnan hyvinvointi on sitä parempi, mitä runsaammin kansalaisilla on valintamahdollisuuksia niin asuinpaikan kuin työpaikankin suhteen.

Alueellinen keskittyminen aiheuttaa ongelmia sekä muuttovoitto- että muuttotappioalueilla. Tonttien ja asuntojen kallistuminenkaan ei ole juuri hillinnyt kasvukeskusten vetovoimaa. Aluerakenteen nopea muutos voi lisätä muitakin yhteiskunnallisia kustannuksia. Muuttotappioalueilla kysyntä vähenee, jolloin asuntoja, tiestöä ja muuta perusrakennetta jää vajaakäyttöiseksi. Väestökatoalueilla on jo nyt runsaasti tyhjiä asuntoja, vajaakäyttöistä vesihuoltoa ja muuta teknistä perusrakennetta sekä ylimitoitettua palvelurakennetta. Muuttovoittoalueilla joudutaan investoimaan uuteen perusrakenteeseen.

Suomessa on liikenneväyliä, verkostoja ja muita perusrakenteita asukasta kohti enemmän kuin useimmissa muissa vastaavissa maissa. Harvan asutuksen lisäksi tämä on seurausta Suomen hajanaisesta yhdyskuntarakenteesta, mille on useita historiallisia syitä. Yhdyskuntarakenteen hallitsematon hajautuminen pidentää toimintojen välisiä etäisyyksiä sekä lisää maankäyttöä, liikennettä, energiankulutusta ja kunnallistekniikan kustannuksia.

Kasvavien kaupunkiseutujen hajanainen yhdyskuntarakenne on monesti seurausta kaavoitusvalinnoista. Kun taajamien ympäristössä on ollut saatavilla runsaasti halpaa maata, on lähiöitä sijoitettu kauaskin keskustoista. Yhdyskuntarakennetta on hajauttanut myös poikkeuslupien varassa tapahtuva pientalojen rakentaminen taajamien lievealueille. Yhdyskuntarakennetta on hajauttanut edelleen päivittäistavarakaupassa lukuisten lähimyymälöiden korvautuminen muutamalla suurmyymälällä, mikä on huomattavasti lisännyt asiointiliikennettä. Lähipalvelujen katoaminen heikentää autottomien kotitalouksien hyvinvointia, koska välttämättömien palvelujen tavoitettavuus huononee.

Tietämys yhdyskuntarakenteen hajautumiskehityksen taloudellisista ja ympäristöllisistä seurauksivaikutuksista on kuitenkin parantunut. Pitkäjänteisellä maapolitiikalla sekä laadukkaalla kaavoituksella ja rakentamisen ohjauksella voidaan ehkäistä hajautumiskehitystä ja edistää yhdyskuntien eheytymistä.

Etätyö ja liikenne

Työmatkat ovat pidentyneet lähes kaikkialla, sillä työssäkäyntialueet ovat jatkuvasti laajentuneet. Tämä on parantanut työmarkkinoiden toimivuutta, mutta lisännyt liikenneväylien ja liikennevälineiden sekä muun perusrakenteen tarvetta. Muualla työskentelevien verotulojen ja kulutuksen ansiosta hyvinvointi kohenee työssäkävien asuinkunnissa. Yhteiskunta tukee työmatkavähennyksin kaukanakin työskentelyä.

Tieto- ja viestintäteknologian kehitys on parantanut etätöiden mahdollisuuksia, mutta se on edelleen vähäistä. Yleistyessään etätö leikkaisi liikenteen ruuhka-aipeja ja keventäisi ympäristökuormaa. Etätötekijöiden kulutuksella on merkitystä paikallisten palvelujen kannattavuudelle. Sosiaalisen vuorovaikutuksen puute, tietosuojariskit, työyhteisöjen joustamaton organisaatio sekä puuttuvat työmarkkina- ja henkilöstöpoliittiset pelisäännöt hidastavat kuitenkin tämän työskentelymuodon yleistymistä.

Laadukkaat viestintä- ja liikenneyhteydet ovat välttämättömiä niin taloudellisen kehityksen kuin myös kansalaisten sosiaalisen hyvinvoinnin kannalta. Niiden tukemana Suomen kansainvälinen kilpailukyky on maailman huippumaiden vertainen.

Maamme syrjäisillekin alueille saattaa syntyä esimerkiksi etätöihin perustuvaa uutta asutusta sekä elinvoimaista tuotantoa, mikäli viestintä- ja liikenneverkostot ovat hyvässä kunnossa. Maaseudulla toimiville tai sinne hakeutuville yrityksille paikallisen tieverkon toimivuus on ehto. Vähäliikenteisen tiestön heikko kunto vaikeuttaa ajoittain niin tavarakuin henkilöliikennettä.

3. Linjauksia

Työvoiman tarjontaa lisätään kaikissa ikäryhmissä

Suurimmat ikäluokat ovat jo yli 50-vuotiaita, jolloin työssäkäynti vähenee jyrkästi iän karttuessa. Koulutuksesta työelämään tulee niitä selvästi pienempiä vuosiluokkia. Työllinen työvoima supistuisi jo nyt, elleivät ikäryhmittäiset työllisyysasteet jatkuvasti nousisi laman aikana vajonneelta tasolta. Kansalaisten hyvinvointi riippuu keskeisesti työllisen työvoiman määrästä, jota voidaan monin tavoin lisätä vuoteen 2015 mennessä.

Perhepoliittiset toimenpiteet voivat jossain määrin vaikuttaa syntyvyyteen. Tämän vuoden vauvat kartuttavat työvoimaa vasta 2020-luvulla, jolloin he ehtivät perusteellisen koulutuksen jälkeen työelämään. Tasapainoisen väestökehityksen tukemiseksi sekä tasa-arvosyistä on kuitenkin tärkeää tarjota kaikilla seuduilla laadukkaat päivähoido-, koulu- ja muut lapsiperheiden tarvitsemat palvelut. Tulevaisuudessakin yhteiskunta tasoittaa lapsista aiheutuvia kustannuksia.

Työllisyysaste kohoaa koulutuksen parantuessa. Koko nuorisoikäluokalle turvataan ammatillisesti eriytyvä peruskoulutus sekä kahdelle kolmasosalle heistä korkeakoulupaikka. Koulutusta tehostamalla ja opintotukijärjestelmää kehittämällä alennetaan suomalaisnuorten korkeahkoa työhöntuloikää.

Parhaassa työiässä olevien työllisyysasteet ovat edelleen huomattavasti matalammat kuin ennen lamaa. Työelämässä osaamisvaatimukset ovat suuresti nousseet, mikä on vaikeuttanut työllistymistä. Aikuiskoulutusta tehostamalla sekä sosiaaliturvajärjestelmän ja verotuksen kannustavuutta lisäämällä voidaan pitkällä aikavälillä työllistää nykyistä suurempi osa keski-ikäisistä.

Eläkeikää lähestyvät ovat maassamme jättäneet työelämän ja siirtyneet eläkkeelle huomattavasti aikaisemmin kuin muissa Pohjoismaissa. Kun työvoiman tarjonta niukkenee, myös ikääntyvien osaamisella alkaa olla kysyntää työmarkkinoilla. Tulevaisuudessa osa eläkeikäisistä voisi jatkaa työelämässä. Työssä jatkamista voidaan parantaa kehittämällä työelämää, varhaiskuntoutusta ja työkykyä ylläpitävää toimintaa.

Väestön ikääntymiseen varaudutaan ajoissa

Eläkemenot ja vanhusten hoivapalvelumenot lisääntyvät eniten vasta vuoden 2015 jälkeen. Niihin kannattaa varautua jo nyt vahvistamalla valtiontaloutta sekä muuttamalla työmarkkinoiden ja eläkejärjestelmän rakenteita työssä jatkamisen suuntaan. Ylijäämäinen valtiontalous pienentää velkaantuneisuutta ja velanhoitorasitusta. Näin tulee tilaa kasvua ja hyvinvointia tukeville toimille sekä vanhuusmenojen rahoittamiselle. Pienempi velkaantuneisuus parantaa koko kansantalouden ja sen alueiden häiriönsietokykyä. Ikääntyneen väestön erityistarpeet otetaan huomioon asumisessa, liikenteessä ja muissakin toiminnoissa, kuten kulttuuri- ja liikuntapalveluissa.

Ulkomaisen väestön työllistymistä Suomeen edistetään

Työvoima liikkuu jo nyt esteettä Euroopan talousalueen maissa. Kun unioni laajenee, pääsevät uusien jäsenmaiden kansalaiset vapaasti tänne töihin. Tämä parantaa myös kantaväestön hyvinvointia, sillä vierastyöläiset tuottavat lähes aina kansakunnalle enemmän tuloja kuin kuluttavat.

Suomi ei ole ollut toivemaa maailmanmarkkinoilla liikkuvalla ammattityövoimalle muun muassa matalahkojen nettopalkkojen, oudon kielen ja kalsean ilmaston takia. Hyvät julkiset palvelut, turvalliset kaupungit ja puhdas luonto ovat parantaneet muualta tulleiden viihtyvyyttä. Uussuomalaisten viihtymisen ja työllistymisen kannalta on välttämätöntä edelleen vahvistaa yhteiskunnan monikulttuurisuutta ja syrjimättömyyden periaatteen toteutumista sekä parantaa palvelujärjestelmämme kykyä kohdata muista kulttuureista saapuvia asiakkaita. Erityisesti maahanmuuttajanuorten koulutuksen sekä kulttuuri- ja harrastusmahdollisuuksien edistäminen auttaa maahanmuuttajien kotouttamisessa.

Koulutuksella työvoima laadukkaammaksi

Lukiot, ammatilliset oppilaitokset, ammattikorkeakoulut ja yliopistotasoiset korkeakoulut sekä kansan- ja kansalaisopistot muodostavat alueellisesti kattavan oppilaitosverkoston, jonka käyttöä voidaan merkittävästi tehostaa muun muassa parantamalla opinto-ohjausta, vähentämällä opintojen keskeyttämistä ja lisäämällä verkko-opetusta. Nuorisoikäluokkien koulutusta pyritään suuntaamaan siten, että uudenaikaisen laadukkaan koulutuksen saanutta työvoimaa on riittävästi tarjolla kaikilla aloilla.

Koska työmarkkinoilla osaamisvaatimukset jatkuvasti kohoavat ja muuttuvat yllättävästikin, parannetaan aikuiskoulutusmahdollisuuksia koko maassa elinikäisen oppimisen periaatteen mukaisesti. Työttömien ja työttömyysuhanalaisten koulutuksessa otetaan huomioon alueellisen ja paikallisen työelämän tarpeet. Näin torjutaan myös sosiaalista syrjäytymistä, jonka yhteiskunnalliset kustannukset ovat viime vuosina olleet huomattavat.

Kulttuuri- ja liikuntapalvelut alueiden vetovoimatekijänä

Kulttuuri- ja liikuntapalvelut vahvistavat alueiden kilpailukykyä, ne ovat vetovoimatekijä asukkaiden ja yritystoiminnan houkuttelemiseksi alueille. Kulttuuriteollisuus puolestaan synnyttää uusia ammatteja ja vastaa uudenlaisiin tarpeisiin yhteiskunnassa ja taloudessa. Alueellisesti kattavat kulttuuri- ja liikuntapalvelumme, muu kulttuuritoiminta verkostoineen sekä kulttuuriteollisuus tulee integroida nykyistä tehokkaammin alueiden kehittämiseen.

Yrittäjyyttä kannustetaan

Nopea teknologian ja tuottavuuden kehitys sekä suuri innovatiivisuus edellyttävät muuntautumiskykyistä taloutta, jossa yrityksetkin uudistuvat koko ajan. Välttämättömiä edellytyksiä uudelle yritystoiminnalle ovat yrittäjyysmyönteinen ilmapiiri ja toimintaympäristö.

Yrittämistä ja uusien yritysten perustamista tukevia neuvonta- ja kehittämispalveluita parannetaan kaikkialla Suomessa. Yrittäjyysasenteita vahvistetaan laajentamalla koulujen yrittäjyyskasvatusta. Yrityspolitiikan tuloksellisuutta parannetaan tehostamalla hallinnon yhteistyötä.

Tutkimus- ja kehittämistoimintaan jatkuvaa huomiota

Julkisen ja yksityisen sektorin yhteinen panostus tutkimus- ja kehittämistoimintaan on maassamme maailman huippuluokkaa. Julkisen panostuksen tasolla on vaikutus teknologian kehitykseen ja myös yksityisen panostuksen määrään ja laatuun. Julkisen sektorin rahoituksesta on siten huolehdittava tulevinakin vuosina.

Tutkimus- ja kehittämistoiminta on alueellisesti painottunut muutamiin osaamiskeskittymiin, joista suurin on Uudellamaalla. Tulevaisuudessa muiden alueiden kykyä ja mahdollisuuksia hyödyntää kansallista ja kansainvälistä osaamista kehitetään. Teknologian siirtoa parannetaan aktiivisella alueen yrityksillä ja potentiaaleja yrittäjiä konkreettiseen yhteistyöhön osaamiskeskustoimivien yritysten ja tutkimuslaitosten sekä yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kanssa. Tässä aktivointityössä TE-keskusten teknologiayksiköt ovat avainasemassa.

Kuntien taloudellinen perusta turvataan

Kuntatalouden ongelmat ovat suurimmat vähäväkisissä muuttotappiokunnissa, joiden vaikeudet saattavat tulevaisuudessa lisääntyä, kun koko Suomessa väestö vähenee ja ikääntyy. Avainasemassa on kuntien valtionapujärjestelmä, jonka uudistaminen jatkuu.

Maamme heterogeenista kuntarakennetta pyritään yhtenäistämään ja vahvistamaan. Tavoitteena on rakenteellisilta toimintaedellytyksiltään tasavertaisemmat ja toimintakykyisemmät kuntayksiköt, jotka kestävät paremmin suhdannevaihteluita, kykenevät tarjoamaan asukkailleen perusoikeuksien mukaiset kunnalliset palvelut, ja joilla on

voimavaroja myös kehittämishankkeisiin. Se merkitsee maantieteellisesti, alueellisesti ja yhdyskuntatoiminnallisesti hajanaisten kuntarakenteiden eheyttämistä sekä erityisesti väestömääräiseltä kooltaan pienten ja alueellisesti suppeiden kuntien yhdistämistä suuremmiksi kunniksi tai suurempiin kuntiin. Samojen tavoitteiden toteuttamiseksi kehitetään seutukunnittaisia ja muuta kuntien välistä yhteistoimintaa.

Alueelliset kehittämisohjelmat aluepolitiikan perustana

Merkittävä panostus alueiden kehittämiseen tulee edelleen valtion tulo- ja menoarvion kautta sektorikohtaisina menoina. Nämä suuren aluepolitiikan rahavirrat ovat pysyneet vakaina, jolloin Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnat ovat nettosaajia. Valtion eri hallinnonaloilla tulee ottaa huomioon toimenpiteiden kohdistaminen alueittain, jolloin voidaan lisätä sektoripolitiikan merkitystä alueellisessa kehittämisessä. Myös valtion toimintojen uudelleen sijoittaminen tulee mahdolliseksi, kun lähes puolet valtion henkilökunnasta siirtyy eläkkeelle seuraavan kymmenen vuoden kuluessa.

Alueellisia kehittämisohjelmia rahoitetaan edelleen sekä unionin rakennerahastotuen että kansallisen tuen avulla. Rakennerahasto-ohjelmien lisäksi keskeisiä ovat kaupunkipolitiikan, maaseutupolitiikan ja aluekeskusten ohjelmat sekä osaamiskeskusohjelma. Aluekeskusohjelmalla tehostetaan keskusten ja muiden alueiden välistä yhteistyötä, jolloin pyritään saamaan mukaan myös heikommin kehittyneitä alueita. Maaseutupoliittisella kokonaisuohjelmalla vahvistetaan erityisesti kylien ja seutukuntien toimivuutta. Osaamiskeskusohjelman tavoitteena on rakentaa kattava huippuosaamisen verkosto, jolla pyritään houkuttelemaan sekä kansallisia että kansainvälisiä osaajia ja yrityksiä alueille. Alueellisten kehittämisohjelmien puitteissa on saatu aikaan tuhansia hankkeita, jotka ovat lisänneet tuotantoa ja työllisyyttä maan eri osissa.

Euroopan unionin aluepolitiikan perusteista on tällä hetkellä sovittu vuoteen 2006 asti, joten sen jälkeiseen aikaan on varauduttava ajoissa. EU-ohjelmatyön toteuttamisessa saatuja kokemuksia käytetään hyväksi myös kansallisen aluepolitiikan toimeenpanossa. Maakunnan kehittämistä varten laaditaan maakuntasuunnitelma, maakuntaohjelma ja vuosittainen rahoitussuunnitelma. Kukin ministeriö hyväksyy hallinnonalallaan alueiden kehittämistä koskevan ohjelman sekä vuosittaisen maakunnittaisen rahoitussuunnitelman. Nykyisen aluepolitiikan tuloksia ja toimenpiteiden tehokkuutta arvioidaan laadittaessa aluekehittämisen pitkän aikavälin strategiaa. Samassa yhteydessä arvioidaan aluepolitiikan rahoituksen mitoitus.

Aluepolitiikassa tarvitaan entistä monipuolisempia, alueiden omista lähtökohdista käsin räätälöityjä toimenpiteitä. Tässä ovat avainasemassa alueelliset kehittämisohjelmat, kuten aluekeskusohjelma, joka luo vaihtoehdon keskittymiskehitykselle. Kilpailukykyisen aluerakenteen kannalta on olennaisen tärkeää, että maassa on kaikki maakunnat kattava, erikokoisten kaupunkiseutujen elinvoimaan perustuva vahva aluekeskusten verkosto.

Alueidenkäytöllä eheytetään yhdyskuntarakennetta

Uuden maankäyttö- ja rakennuslain mukaiset valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet linjaavat alueidenkäyttöä pitkälle tulevaisuuteen. Tavoitteissa korostetaan mm. yhdyskuntarakenteen eheyttämistä, elinympäristön toimivuutta eri asukasryhmien näkökulmasta, liikennetarpeen vähentämistä sekä kaupan suuryksiköiden sijainnin ohjausta siten, että ne tukevat olemassa olevaa yhdyskuntarakennetta. Kestävän kehityksen periaate otetaan huomioon myös muussa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa, erityisesti silloin kun sovitaan yhteen taloudellisia, sosiaalisia ja ympäristökysymyksiä.

Asuntotuotannossa otetaan huomioon alueelliset erityispiirteet

Hallituksen asuntopoliittisen strategian keskeisenä tavoitteena on edistää koko maassa toimivia ja hintavakaita asunto- ja rakennusmarkkinoita. Pääkaupunkiseudulla ja muissa keskuksissa pyritään edistämään kysynnän edellyttämällä tavalla monipuolista ja kohtuuhintaista asuntotuotantoa mukaan lukien vuokra-asunnot ja asumisoikeusasunnot. Näin ehkäistään asuinalueiden yksipuolista kehittymistä ja siitä aiheutuvaa sosiaalista segregatiota. Muilla seuduilla asuntojen uustuotannossa otetaan huomioon väestönäkymät ja parannetaan asutokantaa lähinnä peruskorjausta lisäämällä tavoitteena etenkin nuorten perheenperustajien asuinolosuhteiden parantaminen.

Liikenne- ja viestintäverkoston toimivuutta parannetaan

Hyvä liikenne- ja viestintäverkosto on elintärkeä Suomen kansainväliselle kilpailukyvyllle sekä alueelliselle ja paikalliselle tuotannolle. Tämän edistämiseksi liikenteen peruspalvelutaso turvataan koko maassa. Kehittyvillä kaupunkiseuduilla parannetaan koko liikennejärjestelmää ja erityisesti julkisen ja kevyen liikenteen edellytyksiä. Maaseutualueilla turvataan liikenneverkon ja liikennepalvelujen riittävä taso. Myös alueellisten ja valtakunnallisten keskusten välisiä pääliikenneyhteyksiä sekä kansainvälisiä yhteyksiä kehitetään. Erityisen tärkeää on varmistaa nopeiden tietoverkko-yhteyksien maanlaajuinen kattavuus, koska tämä luo edellytyksiä elinkeinotoiminnan uudistamiselle ja palvelujen kehittämiselle myös syrjäseuduilla.

Hyvinvointipalvelujen saatavuus turvataan kaikilla alueilla

Koulutus-, sosiaali- ja terveyspalvelujen alueellisesti kattava tarjonta parantaa kansalaisten hyvinvointia ja työkykyä sekä tuotantoedellytyksiä. Laadukkailla hyvinvointipalveluilla voidaan samalla edistää tasa-arvoa ja torjua syrjäytymistä.

Hyvinvointipalvelujen perustan muodostavat tulevaisuudessakin kuntien järjestämät verorahoitteiset palvelut, jotka ovat kaikkien saatavilla sosiaalisesta, taloudellisesta ja yhteiskunnallisesta asemasta riippumatta. Kansalaisille turvataan kaikilla alueilla välttämättömät hyvinvointipalvelut. Palvelujen järjestämis- ja tuottamisvastuuta selkiinnytetään.

Valtionosuusjärjestelmän eräänä tavoitteena on selkeä kuntien pitkän aikavälin koulutus-, kulttuuri- sekä sosiaali- ja terveystaloudellista suunnittelua tukeva rahoitus, jolloin kansalaisille voidaan taloudellisesti tuottaa laadukkaat hyvinvointipalvelut. Tarvittaessa yksityiset sosiaali- ja terveyspalvelut voisivat täydentää kunnallisia palveluja ja tarjota niille vaihtoehtoja. Alan vetovoimaa ja työntekijöiden pysymistä alalla edistetään työolosuhteita parantamalla. Uusien toimintamallien, laatukriteereiden ja uusimman teknologian hyväksikäyttöä lisätään palveluissa. Kuntia rohkaistaan verkottumalla tehostamaan voimavarojen käyttöä, jolloin niillä on mahdollisuus tarjota myös erityispalveluja.

4. Hyvinvointi paremmaksi kaikilla alueilla

Tässä tulevaisuusselonteossa on kansantalouden näkökulmasta tarkasteltu alueellista kehitystä vuosina 2001–2015 kokonaisuutena. Kansantaloudellisiin ja aluetaloudellisiin linjauksiin on valittu pitkää aikaväliä koskevia tärkeitä linjauksia eikä pelkästään lähivuosiin liittyviä konkreettisia toimenpiteitä. Kukaan ei varmasti tiedä, millaisessa maailmassa suomalaiset elävät ensi vuosikymmenen puolella välissä. Jotkut toimintaympäristön muutossuunnat näyttävät kuitenkin todennäköisiltä ja vaativat riittävästi huomiota ja varhaista valmistautumista.

Väestötekijät viittaavat vääjäämättä niukentuvan työvoiman suuntaan. Siihen ja ennalta arvaamattomiin muihin yhteiskunnallisiin muutoksiin on viisasta varautua vahvistamalla kansantaloutemme pohjaa. Vain vahvan kansantalouden yhteiskunnassa kansalaisten hyvinvointia voidaan parantaa kaikilla alueilla ja yllättävissäkin tilanteissa. Erityisesti julkisen talouden kestävydestä ja taloudellisen kasvun edellytyksistä pidetään jatkuvasti hyvää huolta muun muassa huolehtimalla väestön osaamispääomasta ja kansallisesta innovaatiojärjestelmästä.

Kansantaloudessa on oleellista käyttää voimavaroja kansakunnan kannalta tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti. Tässä tarkoituksessa hallitus pitää tärkeänä tukea tasapainoista alueellista kehitystä ja alueiden omaehtoista kehittämistyötä, vastata ikääntymisen haasteisiin ja ottaa huomioon muidenkin ikäryhmien erityistarpeet, parantaa tasa-arvoa, turvata kestävä kehityksen edellytykset sekä tarjota hyvinvointipalvelut kaikilla alueilla.

Keskeinen tausta-aineisto

Alho, Kari & Kaitila, Ville & Widgrén, Mika: EU:n itälaajenemisen vaikutukset Suomen elinkeinoelämälle. ETLA sarja B 178. Taloustieto Oy, Helsinki 2001.

Alueellinen kehitys ja aluepolitiikka Suomessa. Talousneuvosto. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 2000/6, Helsinki 2000. (<http://www.vnk.fi> > Ajankohtaista > Julkaisut > Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja)

Alueelliset talousnäkymät 2001–2005. Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos ETLA, Palkansaajien tutkimuslaitos PT ja Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos PTT. Taloustieto Oy, Helsinki 2001.

Alueiden työllisyys – Työvoima 2017 -alueraportti. Sisäasiainministeriö 4/1999, Helsinki 1999. (Päivitetty laskelmat 2001: www.intermin.fi/alue)

Elinkeinopolitiikka uudessa taloudessa. Kauppa- ja teollisuusministeriön julkaisuja 6/2001. Lokakuu 2001, Helsinki 2001. (Tiivistelmä: <http://www.vn.fi/ktm/paasiivu.htm> > Ajankohtaista > Julkaisut > Julkaisut sarjoittain > Julkaisuja 2001)

EU:n työllisyysuuntaviivojen mukainen Suomen työllisyyspolitiikan toimintasuunnitelma. Huhtikuu 2001. Työhallinnon julkaisu nro 282, Helsinki 2001. (<http://www.mol.fi/tyohallinto.html> > EU:n suuntaviivojen mukainen Suomen työllisyyspolitiikan toimintasuunnitelma)

Kansallisen ikäohjelman seurantaraportti 2001. Sosiaali- ja terveysministeriö, työministeriö, Helsinki 2001. (www.stm.fi > Julkaisut > Verkossa julkaistua)

Katsaus 2000: Tiedon ja osaamisen haasteet. Valtion tiede- ja teknologianeuvosto, Helsinki 2000. (<http://www.minedu.fi> > Julkaisut > Julkaisusarjat: Asiantuntijaelimien julkaisuja: Valtion tiede- ja teknologianeuvosto)

Kiander, Jaakko & Vaitinen, Risto: EU:n itälaajentumisen vaikutuksista: Laskelmia tasapainomallilla. VATT-keskustelualoitteita 259. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Helsinki 2001.

Kohti älykästä ja kestävää liikennettä 2025. Liikenne- ja viestintäministeriö, Ohjelmia ja strategioita 1/2000, Helsinki 2000. (<http://www.mintc.fi> > Julkaisut, tutkimus > Ohjelmat ja strategiat 2000)

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma vuosille 1999–2004, valtioneuvoston päätös 29.12.1999. (<http://www.minedu.fi> > Julkaisut > Muut julkaisut aiheittain > Koulutus ja tiede)

Koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategia 2000–2004. Opetusministeriö, Helsinki 1999. (<http://www.minedu.fi> > Julkaisut > Muut julkaisut aiheittain > Tietostrategia)

Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastainen kansallinen toimintasuunnitelma. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2001:11, Helsinki 2001. (www.stm.fi > Julkaisut > Verkossa julkaistua > Työryhmämuistioita)

Liikenneväylien ylläpidon ja kehittämisen haasteet tuotanto- ja aluerakenteen muuttuessa. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 8/2001, Helsinki 2001. (<http://www.mintc.fi> > Julkaisut, tutkimus > Julkaisusarja 2001)

Oppimisen, luovuuden ja osaamisen Suomi II. Opetuksen, tutkimuksen ja kulttuurin tietoyhteiskuntaneuvottelukunta. Opetusministeriö, Helsinki 2000. (<http://www.minedu.fi> > Julkaisut > Muut julkaisut aiheittain > Tietostrategia)

Perustaa työllisyyden kasvulle . Työllisyysasteen nostaminen -projektin raportti. Työhallinnon julkaisu nro 256, Helsinki 2000.

"Pidot voivat parantua väen vähetessä", Väestöltään supistuvien alueiden asuntopolitiikkaa selvittäneen Pidot-työryhmän raportti; Ympäristöministeriön moniste 74, Helsinki 2001. (<http://www.vyh.fi/ym/ym.html> > Asuminen > Asuntopolitiikka: Väestöltään supistuvien alueiden asumisen toimenpide- ja kehittämisohjelma)

Sosiaali- ja terveydenhuollon työvoimatarpeen ennakointitoimikunnan mietintö. Komiteamietintö 2001:7, Helsinki 2001. (www.stm.fi -> Julkaisut > Verkossa julkaistua > Komiteamietintöjä)

Sosiaali- ja terveystieteiden strategiat 2010 – kohti sosiaalisesti kestäväää ja taloudellisesti elinvoimaista yhteiskuntaa. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2001:3, Helsinki 2001. (www.stm.fi -> Julkaisut > Verkossa julkaistua > Julkaisuja)

Suomi taloudellisena toimintaympäristönä. Arvio Suomen kilpailukyvyn vahvuuksista ja heikkouksista. Valtiovarainministeriön työryhmämuistio 2/1998, Helsinki 1998.

Talouspolitiikan lähivuosien haasteista. Valtiovarainministeriö, Taloudelliset ja talouspoliittiset katsaukset 3/2001, Helsinki 2001. (<http://www.vn.fi/vm> > Julkaisut > Taloudelliset ja talouspoliittiset katsaukset)

Tiainen, Pekka: Työllisyys ja hyvinvointi vuosituhannen alkaessa. Työvoima 2017. Loppuraportti. Työpoliittinen tutkimus nro 200, Helsinki 1999.

Tietoyhteiskunta-asiain neuvottelukunnan raportti hallitukselle 20.6.2001. Helsinki 2001. (www.infosoc.fi/raportti206.pdf)

Toimenpideohjelma väestöpolitiikan tavoitteiden asettamisesta.

Tulevaisuusvaliokunnan mietintö 1/2001 vp; Helsinki 2001.
(<http://www.eduskunta.fi> > Pääsivu > Eduskuntatyö: Valiokunnat
> Tulevaisuusvaliokunta > Mietinnöt ja lausunnot)

Työhallinnon strategia vuosiksi 2001–2003. Työhallinnon julkaisu nro 253,
Helsinki 2000. (<http://www.mol.fi/tyoministerio/index.html>)

Työn tulevaisuuden kipupisteitä. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta ja Valtion
taloudellinen tutkimuskeskus, Helsinki 2000.

Valtion, pääkaupunkiseudun ja kehyskuntien yhteistoiminta-asiakirja asumisen sekä siihen
liittyvän maapolitiikan ja liikenteen kehittämistä. Valtioneuvoston
periaatepäätös 11.5.2000. (<http://www.vyh.fi> > Asuminen > Asuntopolitiikka)

Valtioneuvoston periaatepäätös 5.4.2001 maaseutupoliittisiksi linjauksiksi vuosille 2001–
2004. (<http://www.mmm.fi> > Maaseudun kehittäminen > Maaseutupoliittikka
> Maaseutupoliittikka Suomessa)

Valtioneuvoston periaatepäätös hallituksen asuntoliittiseksi strategiaksi 21.6.2000
(<http://www.vyh.fi> > Asuminen: Asuntopolitiikka)

Valtioneuvoston periaatepäätös Terveys 2015 – kansanterveysohjelmasta.
Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2001:4, Helsinki 2001. (<http://www.stm.fi>
> Julkaisut > Verkossa julkaistua)

Valtioneuvoston päätös alueiden kehittämisestä annetun lain mukaisesta
tavoiteohjelmasta 9.11.2000. (<http://www.intermin.fi> > Alueellinen kehittäminen
> Aluekehittämistä sääteleviä lakeja, asetuksia sekä muita säännöksiä >
Tavoiteohjelma)

Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle valtakunnallisista alueiden käyttötavoitteista; VNS
2/2000 vp, Helsinki 2000.
(<http://www.vyh.fi> > Alueidenkäyttö > Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet)

Väestöennuste kunnittain 2001–2030. Väestö 2001:10. Tilastokeskus, Helsinki 2001.